

Թերթիս ծածկը՝ «Կոր Հրատարակութիւնը»)։
Հեղինակը Միականայց ծագման մասին յոյն
աղբիւրներէ առնուած տեղեկութիւնները երեքի
կը վերածէ, այսինքն 1. Ըստ ոմանց՝ ասոր սկիզբն
եղաւ Կարին ուր Հերակղ կայսրը Պաւղոս
Սեւերիսեան աղանդաւորին հետ բանակեցաւ։
2. Ըստ այլոց՝ սկիզբն եղաւ Ասորոց Հերապոլիս
քաղաքը։ Այժմեան խաղրիտ պատրիարքին ձե-
ռքը։ Եւ 3. Երրորդ խումբ մը չի յիշեր ծագ-
ման տեղը, եւ սկիզբն ուրիշ անձանց կը վե-
րագրէ։ Այս մասին ամենահին աղբիւրներէն է
626ին առ Սերգիոս պատրիարքն Կ. Պոլսոյ գրուած
նամակ մը։ Հեղինակը քննելով Սեբեոսի, Թեո-
փանոսի, Մ. Կաղանկատուացւոյ եւն. աւանդած-
ները՝ կը ճշդէ Հերակղի Կարին ժողովի գալու
տարին 622, եւ Սերգիոս Պատրիարքին առ
Գերոգ Պաւղիկեան գրած նամակը գնելով
616ին, կը հաստատուէ՝ որ այս տարին սկիզբ
Պաւս ըլլալու է Միականայց աղանդը։

2. Աղւռնից դոգմաւիժը։ Յակոբ Մա-
նանդեան Հրատարակեց իւր փիլիսոփայական
ուսուցչութեան (doctoral) ճանդը, որ խօսեցաւ
Եէնայի համալսարանը՝ Աղւռնից պատմութեան
մասին (տես «Կոր Հրատարակութիւնը»)։ Ճա-
ռախօսը կը քննէ Մ. Կաղանկատուացւոյ պատ-
մութիւնը, կը ցուցնէ՝ որ Կաղանկատուացիին՝
Ուսեայի եկեղեցական մըն է, իրեն արուած
Աղւռնից պատմութեան երեք գրքերը վաւե-
րական են, եւ անձամբ իրմէ գրուած 980—
1000ին մէջ։ Այս գրութեան դէմ նոյն պատ-
մութեան մէջ գտնուած հակառակ կէտերը կը
մեկնէ անով՝ որ Կաղանկատուացիին իւր գործն
այլեւայլ աղբիւրներէ կազմած է, որոնց հեղե-
նակներէն ոմանց պատմութեան ակնաստեա են։
Ճառախօսը կը խօսի նաեւ Աղւռնից եկեղեցւոյ
պատմութեան վրայ, եւ ինչպէս Հայոց նոյնպէս
Աղւռնից համար Թագեթի եւ ասոր աշակերտ
Եղիշէի զոյցներուն պատմական արժէքը՝ զբոյի
հաւասար, կը գնէ։ Աղւռնից դարձը գնելով
Գ. գարուն սկիզբը, Կաղանկատուացւոյ վրայէն
կը համառօտէ Աղւռնից եկեղեցական պատ-
մութիւնը։ Ի վերջոյ Կաղանկատուացւոյ պատ-
մութեան Ա եւ Բ գրքերէն քանի մը Գլուխ-
ներու գերմ. Թարգմանութիւնը կը գնէ։

Հ. Գ. Գ.

ԱՅԳԱՅԻՆ ԹԵՐԹԵՐԷ ԾԱՂԿԷՓՈՒՆՁ

1. «Արարատ» ամսագիրը։ — 2. Լազարեան ծննդ-
րանի պատմութիւնը։ — 3. Կիպրոսի որբանոցը։ —
4. Նոսիթատուութիւններ։ — 5. Վանայ արձանագրու-
թիւններու լեզուն։ — 6. Ուսարտի տրուութեան Թեա-
կանը։ — 7. Մեր լեզուի հարստամարոնները։ — 8. Աշ-
ման միջնակ։ — 9. «Նոր-Փորձը» հրատարակուած։
— 10. Լազարեան ծննդանի վերաստուելը։ —
11. Լիւնի Մոսկովից-մագիստրոն։

1. «Արարատ» ամսագիրը։ Եւթմածէն կը դրեն
«Մշակին» (Թիւ 103)։ «Այս օրերս Կովկասեան
կառավարչապետից ասացիւ է մի գրութիւն,
որով Վեհափառ Կաթողիկոսին յայտնում է «Ա-
րարատ» ամսագրի մասին, թէ ներքին դործերի
միջոցաւ ամենահպատակ զեկուցման հիման վրա (յ)
Թագաւոր Կայսրը բարեհաճել է հրամայել՝ եւն-
թարկել «Արարատ» ամսագրին ընդհանուր ցնն-
դարկան օրէնքի։ Առաջարկված է Վեհափառին
ներկայացնել ի հաստատութիւն մի պատասխանա-
տու գրաքննիչ կրօնական բաժնի համար, իսկ ամ-
բողջ թերթը միշտ ուղարկել Թիֆլիս ցննչու-
բային»։

2. Լաւրէոս Յմարեւի գործաւթիւնը։ «Մշա-
կին» (Թիւ 103) Մոսկուայէն կը դրեն։ «Բանա-
ստեղծ Ս. Զահարիեան այս տարի բոլորովին թիւղ-
նում է ուսուցչութեան պատշաճը Լաւր. ճեմարա-
նում։ Ի որքէ ցանկանում ենք, որ նոր յաջողը
նոյն անկեղծ սիրով ծառայէր հայոց լեզուի ուսուց-
ման դործին ճեմարանում, ինչպէս շատ տարիներ
ծառայում էր նա։ Լուում ենք, որ այ. Զահարի-
եան դիտաւորութիւն ռւնի գրելու Լաւրայեան ճե-
մարանի պատմութիւնը։ Այդ գործում նա միտն-
գումայն ձեռնահաս է։ Զանի որ մանուկ հասակից
իւր ամբողջ կենացն անց է կացրել ճեմարանում եւ
ճեմարանին ծառայելով»։

3. Կիւրոսի դրմաշուքը։ «Ինքիւրը տեսականէն
գործնականի անցաւ» ըսած էինք, որ երբու համար,
եւ յանկարծ կարծես բոլորովին մարեցաւ, իբրեւ
թէ Հրատարակուած 50—60.000 օրբերը մէկ մեկ
հոյր կամ մայր դատած ըլլային։ Իտալիա, Կ. Պոլսն
եւ Գերմանիա քանի մը օրը փոխադրուեցան,
գաւառներէն ոմանց մէջ բանցում քանի մը առ-
ածնական օրբաւոյններու մէջ (որոնց անմահ ա-
նուն միշտ ալ շնորհուցաւ։ — մակնոյց) պատասխա-
րեալ օրբաւոյնի օրբեր յանձնուեցան եւ աղբը
գոհ հղաւ։ Ի՞նչ գիւրին է եղբար հազարաւորներու
փեմաղ յանկարծ փոխելը։ Բայց խառնի թէ ոչ,
ինչպէս յետ կենդանի է եւ իւր լուծման կը սպասէ,
վասն զի ապագայ սերնդեան եւ ամբողջ ազգի մը
ինչի իրն է, հարկ է նոր եւանդեանք գործի մը տալ
եւ չհամարաւոր մինչեւ որ գահադաշին լուծուած
մը արուի։ Կիպրոսի նորահաստա որբանոցի՝ այս
օրերս հրատարակեց (Ի վիճին) իւր «Յայտարարու-
թիւնն եւ Կանոնադիրը», որով յայտնի ապացոյց
տալ ուզեց թէ հաստատուած հիման մը վրայ յա-
ռալ ասանկ կ'ուզէ իւր սկսած գործը։

Մեր բարեկամը՝ Վահան էֆ. Գիւրքեան
շնորհակալութեան արժանի է իւր փոյթեանդն
գործունէութեան համար իբր Տեսալ՝ ազգային

Աւելի մանրամասն կը խօսի Ուրարտիներու վրայ՝ եգիպտական Մասպեդին, տես թարգմանութիւնը «Արմազդեզ» (թիւ 111):

7. Մեր լեռնէ հարաւորեալներէ: Այս բնաբանով նահապետած մը գրած է «Մշակ» (թիւ 110), յորում ինքնակող լեզուայագրաբանքու քանի մը կարեւոր գիտութիւններ կ'ազդուին, բայց շատ իրաւամբ կցած է գորշը՝ «Ո՛վ ախանձ ունի լսելու կը լսի»: «Մենք չենք կարող, ի Տարիկ» կ'ըսէ յօդուազգիրը: «Տերքը Տայոյ նոր լեզուի զարգացման ելելն-ցէն (փոխակերպութիւնը), որը կատարվում է իւր կարգով, բայց ոչ որ էլ չէ կարող Տերքը այն սէլ-տը (ակնյայտի) թէնէն գառնէ Տշմարտութիւնը, որ մեր թարգմանիչները եւ գործերը, իրանց վերին աստիճանի անհոգ վերաբերութեամբ դէպի գործը, եւ, այժմէ, դուք էլ գուցէ իրարց բնական անբնականութեամբ միանգամայն արգելք են Տահգիւնում մը նոր լեզուի բնական զարգացման, եւ փոխանակ լեզուի կենսաբանական պատշաճութիւնը Տահգիւնում, գարնանէ եւ այդ խնդրի գլխին, ինչպէս ժողովուրդն է ասում», «կակալ կտարածեն», եւ ամեն տեսակ վտանգաւոր իր խորքի սարքոյն...» Պատճառն է այն սխալ Տահգիւնը, թէ Տարկ չէր Տայերէն լեզուն համար թափել այն քրտինքները, զոր էր թափնը օտար լեզու մը սորվելու ատեն, ըստ որում կը կարծեն թէ ամեն Տայերէն խօսող կարող է իւր խօսած աղճատ լեզուաւ թարգմանիչ եւ կամ նոյն իսկ Տահգիւնի Տահգիւնում: Արդի պարագայի մէջ շարքի կը նշմարենք, բայց գործնական գործանքն անհատին կ'երեւայ: — «Նոր-Գարի», մէջ (թիւ 160) Պր. Արեղանի Արեղանի կը գրէ յօդուած մը, որուն մէջ «Նա եւ Այն, բռնեալ գործածութեան վրայ քանի մը դիտողութիւններ ընկնէ վերել, կը յետեւն այս նշանաւոր աղբիւրը: «Ուրեմն յետ, պարեններ, յետ դառնանք մի քառասուն յետն ասոր յետ դէպի մեր ժողովուրդի եւ ժողովուրդական բանաստեղծի (Փամաս. Բաթիկա) լեզուն, թէ չէ մի որ կը գայ, որ Տայերէն բռնեալ օտար լեզուով կը գրենք: Օտարագի բռնեալի դէմ էք միշտ խօսում, բայց բռնեալ չեն (— պէտք է աւելցնել — միայն) որ մեր լեզուն օտարացնում աւ խորթացնում են: Հայոց լեզուի բռնեալի կեղծ, դուք եւ աւելին, օտարագի են, բայց բռնեալ լեզուի մարմինն են, իսկ լեզուի Տարիկ մասնութեան եղանակն է, եւ երբ մասնութեան եղանակն է օտարանում, այն օտարանակ է լեզուն կորցնում իր ինքնատրոյնութիւնը», Արեղանի քիտիկ միայն որ Տայերէն բռնեալու տեղ օտար բռնեալ զարմանելուն Տես անքակ կապուած է օտար մասնութեան եղանակն ալ: Ըսէ իրենք — եւ ուր բռնեալ զբոսովն չի ծնանք, Տարիկ է օտար բռնեալուն ալ մտաբան արգելուել, ապա թէ ոչ մտածութեան կեղծակ ալ անդապալակ էր նոյնանայ իր թիւն Տես, քանի որ անձու կողմ ունի: Բայց թէ յօդուածագիրն մտածելու եղանակն ալ զուտ Տայերէն է, կը թողնուր թիւ երդոյններու...:

8. Այնքան մշտնապէս կարելի է յուսալ... եւ սակայն իրականութիւնն է: Կ. Պաշայ զբաղւածաւ

ներէն մէկը՝ «Ն հարաւորեալներ, իւր համառ արկղէն մաս մը կը հրահէ ինչպէս կը գրէ Մ. Նաթ. «Բիւզանդիստ», մէջ (թիւ 280) այն յօդուածագիրներն, որ լատինի յօդուած կը հրատարակեն: Մեր զարմանքը չենք կրնար զգուի, տեսնելով որ «Իգմիրեան կտակ», նմանը ուղղորդու. չգոյնուած մէջ, գրականաւ մը իւրավորանք նմանը կ'ուզէ «Իգմիրեան», Տարբերութիւնը մեծ է, այն, բայց նպատակը նոյն: Այս պարզ՝ բայց գրականութեան համար շատ նշանաւոր երևուածութիւն Տեսնուած ինչ-նեք հանել կը թողնուր ընթերցողներու: Բայց կը յուսանք միանգամայն որ շարժիչ գոնէ ուրիշ զբաղւածանքեր ալ, Բարեկրթութիւնը տրուած կարեւոր գումարներէն չ'առնուր իւր նշանակութիւնը, այլ տրուած եղանակէն եւ նպատակէն:

9. «Նոր-Փորձը» հրատարակուած: Սեպտեմբերի «Մշակ»-ին մէջ (թիւ 3) ծանուցած էինք թէ Տայերէն նոր պարբերագիր մը պիտի հրատարակուի Ռուսաստան (Մոսկուա): Թաւաշարանին մէջ կը խառացուի «Կրիսիսական», ճիշդ մշակել, եւ առանց — կողմնակցութեան մը ծառայելու: Եսնճնապատան խոստումներ չ'ան այս նոր թերթին մէջ, այլ շնորհ մը՝ մասնաջոյց տրուած թերութիւններն Տեսցնած մաքրելու, չ'ընելու: Ինքնատրոյնական (չեզոքական) յօդուածներու թարգմանութիւններ ալ պիտի ապուին այս «Նոր-Փորձին», մէջ: Այդպիսի յօդուածներէն է «Մարդ թէ անասուն», եւ «Մի ուղղութիւն գեղարուեստական կրիսիսի մէջ»: Առաջին յօդուածը ինքնորոշ նկարագիր մը կը կրէ, իսկ երկրորդը՝ Տայ ընթերցողին համար — փոխադրութիւն մըն է: Առաջին թուիչ քառաբանով՝ խմբագրութիւնը պահած է իւր խոստումը՝ «քննադատական» յօդուածներ հրատարակելու մասին. սակայն՝ ինչպէս Սեպտեմբերին բռնած էինք, «Թիւթիսի պարբերագիրներու մասնաւոր» Մարտի, ծրարելու շատ նման է այս նոր թերթին ալ ծրարելը, որ կարճապէս որ «Նոր-Փորձը» հիւսիսէն եւ աւելի կարեւոր նշանակութիւն առնու. Տայ զբաղւածութեան շնորհին մէջ, Գիւնն ու հասցեն ու. «Նոր հրատարակութիւնը», ծածկին վրայ:

10. Լոյրեան միջնակի վերադարձը: «Մշակ»-ին մէջ (թիւ 114) կը կարգաւ թէ «Մոսկովայի Լազարեան ճեմարանի գրեկտար նշանակում» է Վեփլովո Միլըր, որը Գրեկտալիկին մասնաւոր գիմնագիտայում ուսուց լեզուի դասաւանդ է:

11. Լեւոն Մոխրեան-Մոխրեան: «Մոսկովայի համալսարանի պրիւսուս-գոյնէս Լեւոն Մոխրեանը այստեղի (Պետերբուրգի) համալսարանում պաշտպանից համեմատական լեզուագիտութեան մագիստրոսի աստիճանի գիմնատարացի: Երկուստեղ գիտնակար (որ «Մշակ» գտաւարարարութիւն, վրայ գրած ուսումնասիրութեամբ ծանօթացաւ. Պարիսի համալսարանին) արժան գառակց այդ աստիճանին» («Մշակ» թիւ 115):

ՓԱՊԵՐԱՊԵՐ

